

БИЈАНА ЈЕРЕМИЋ*

Педагошки факултет у Сомбору

Сомбор

СТРУЧНИ ЧЛАНАК

PROFESSIONAL PAPER

UDK: 373.3.016:78(09)“1948/1984”

BIBLID: 0353-7129,14(2009)3,p.307-322

ИСТОРИЈСКИ ОСВРТ НА ЗНАЧАЈ ПЕВАЊА НА МЛАЂЕМ ШКОЛСКОМ УЗРАСТУ У НАСТАВНИМ ПЛАНОВИМА И ПРОГРАМИМА ОД 1948 ДО 1984. ГОДИНЕ

Резиме: Овај рад представља део анализе наставних планова и програма у циљу проналажења одговора на питање да ли су измене садржаја и концепције наставних планова и програма утицале на смањење и готово престанак певања како на часовима тако и у хору. Назив наставног предмета се кроз време мењао од Певања, Музичког васпитања до Музичке културе. Промена назива наставног предмета условила је и промене у наставним садржајима а самим тим и циљеве и задатке наставног предмета. Анализа наставних планова и програма обухвата релевантне податке и области који су важни и утичу на престанак певања у основним школама. У раду се говори о значају певања у разреду и хорском певању. Како се певањем развијају емотивне, естетске и моралне вредности ученика, а упознаје и традиционално и културно наслеђе краја у ком живе ученици, па и култура других народа, у овом раду хтели смо да подсетимо да се певањем подстичу вољни процеси и погледи на животну стварност пуну радости.

Кључне речи: певање, музичко, наставни планови и програми, хорско певање, наставник.

Увод

Наставни процес предмета музичка култура одвија се, за разлику од других наставних предмета, кроз сталну активност ученика и доживљавање наставних садржаја у току наставног процеса. „Настава музике пружа искуство јединственог естетичког доживљаја, који је њен нераскидиви део, и чини је специфичном у односу на већину предмета у курикулуму“ (Ивановић, 2007: 5). Настава музичке културе даје релевантна знања, што је и циљ образовног процеса, јер кроз стандарде образовања за овај предмет ученик овладава знањима која су

* biljanadrj@ptt.rs

трајна, којима је мотивисан и може их користити не само у другим предметима него и у свакодневном животу.

Стандарди знања дати су на основу Наставног плана и програма као законског оквира, и тачно одређују исходе овог предмета: шта ученик треба да зна и уме у области музике по завршетку основног образовања. Формулисани су кроз четири области. У овом раду област коју анализирамо је Музичко извођење, чија је подобласт певање једноставних дечјих, народних и популарних композиција.

Циљ процеса образовања је оптималан развој сваког ученика према индивидуалном максимуму. Да ли ће, и у којој мери, овај циљ бити реализован зависи од различитих фактора: „система образовања (одређене филозофије образовања, стратегије, курикулума, наставних метода, наставног кадра, устројства школства, итд.), социјалног контекста (са посебним акцентом на породицу), историјских околности, културе итд.“ (Ивановић, 2007: 34). У један од сегмената образовног процеса спада и курикулум као и предмети и процес поучавања у школи, а некада само Наставни план и програм. Преношење знања и умења преко одређених методских поступака, као и приступ наставним садржајима усмерен је пре свега на непосредни доживљај наставне материје и ка разумевању, које претходи усвајању знања.

На основу курикулума, данас, а некада наставног плана и програма, произилазе сви садржаји образовања, па и предмета Музичка култура. У овом раду их нећемо набрајати, него ћемо си историјски осврнути како је то некада изгледало а према Наставним плановима и програмима и на основу њих. У овом тренутку за нас, једино релевантно средство за анализу, јер немамо увид како је текао наставни процес.

Наставни програм је документ који и данас прописује Министарство просвете и одређује садржај појединог предмета за поједини разред, поставља задатке обавезне за сваког наставника и заснован је на дидактичким принципима систематичности и поступности (Пољак, 1985: 37).

Анализом наставних планова и програма од 1948/49. године (када је први пут дат скраћени наставни програм у НР Србији; Савремена школа, Београд, 1950: 1) па до 1984. године, покушали смо да дамо одговор на питање: „да ли су измене садржаја, концепција наставних планова и програма утицали на постепено смањивање и готово престанак певања у основним школама данас?“ И то не само певања у разреду него и хорског певања, као облика колективног начина рада.

Овај рад је део анализе која ће дати одговор на ово питање, а обухватиће измене и допуне наставних планова и програма до 2006. године, када је усвојен последњи реформисани план за IV разред основне школе. У овом раду Наставни планови и програми посматрани су кроз један одређен временски период од момента када је систем школовања увео обавезно образовање за све, па до момента када је певање песама наставним планом и програмом почело да заузима значајно место у васпитно-образовном раду. Наиме, у Наставним плановима и програмима у анализираном периоду сам назив предмета мењао се – у послератном периоду

предмет се звао ПЕВАЊЕ, у периоду од 1948. до 1960. године називао се МУЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ, а од 1984. године па до данас носи назив МУЗИЧКА КУЛТУРА. Променом назива предмета мењали су се и наставни садржаји, а самим тим и циљеви и задаци предмета, који су увек били у скаладу са савременим наставним средствима и методским поступцима који су били, као и данас усмерени на развој когнитивних, афективних и репродуктивних диспозиција ученика.

С обзиром да је традиционална настава усмерена на „екстензитет садржаја, постоји повећана опасност од вербализма, рецептивног и пасивног односа према ученицима, из чега произилази неразумевање битног, немогућност примене знања и лако заборављање. У оваквој настави не остварују се услови за развој целокупног дечјег потенцијала (вишеструких способности ученика, различитих облика мишљења, различитих приступа решавању проблема) као у савременој настави која се схвата кроз конструисање знања (које подразумева способност детета да улази у дубину процеса сазнања следећи пут истраживача), а не усвајање знања“ (Будић, Гајић, Лунгулов, 2009: 88). Најважнији циљ образовања јесте да помогне ученицима да користе свој ум. Са тог аспекта садржаји наставног предмета музичка култура и њен део хорско певање састављени су као систематски и теоријски опис оних знања која се усвајају и уче. Те је стога анализа наставних планова и програма обухватила је и релевантне области и податке који су важни и могу утицати на *ипресџанак њевања у основним школама*. То су:

1. Недељни број часова
2. Заступљеност певања песама по разредима
3. Стручност наставника за извођење наставе
4. Хорско певање

Недељни број часова

– Који се одређује према његовој образовно-васпитној улози у школству, сложености предмета и укупном дозвољеном оптерећењу ученика у поједином разреду. (Пољак, 1958).

Заступљеност њевања њесама њо разредима

– Која је одређена наставним садржајима у наставним програмима.

Планирање и одабир песама, које по карактеру, уметничкој вредности, опсегу и васпитним задацима морају одговарати узрасту ученика, зависи да ли ће певање песама од стране ученика бити прихваћено. Од певања у одељењу и испуњавања задатака наставе музичке културе зависи и формирање и рад хора у школи.

Стручност наставника за извођење наставе Музичке културе (у даљем тексту тако ћемо називати овај предмет, јер и данас носи тај назив)

– Која одређује квалитет наставног процеса овог предмета.

„Настава је сложена и деликатна друштвена делатност па успех тога рада много зависи од начина и квалитета припремања“, (Пољак, 1985: 220) оспособљености и креативности наставника. Да ли ће ученици певати зависи и од стручности наставника за извођење овог предмета. Само музикалан, креативан и стручан на-

ставник може са успехом реализовати наставу Музичке културе. „Савремена педагогија констатује да васпитање није само оно што ради наставник, ни само оно што ради ученик, већ оно између (међуљудски однос, интеракција, комуникација)“ (Трнавац, 2004: 55), а неки је називају и педагогијом персонализације.

Савремена концепција школе претпоставља превазилажење традиционалног модела васпитања и образовања и то превасходно у правцу унапређивања квалитета процеса учења (Будић, С., Гајић, О., 2006: 117). Квалитет наставе се кроз време мењао, али је увек истицао добро образованог и својој професији посвећеног наставника, који је представљао важну карику у стицању знања ученика и квалитета процеса учења.

Хорско певање

- Које представља вид васпитно – образовног рада у коме се код ученика развијају осећања припадности заједници и одговорности појединца за успех колектива.

Задаци хорског певања у основној школи су:

- да ученик који има одређене музичке способности развија свој глас у оквиру групног певања;
- да ученик у хору доживи музичко дело и да примени теоретско музичко знање у пракси;
- да хорско певање код ученика развија осећање за хармонију, односно за складност звукова;
- да код ученика развија колективизам и осећање одговорности појединца за успех целине;
- да ученици у хору репрезентују школу, како на интерним, тако и на јавним приредбама и свечаностима;
- да хорске песме код ученика развијају патриотска, хумана, естетска и друга позитивна осећања. (Којов-Буквић, И. 1985)

ЗНАЧАЈ ПЕВАЊА

„Настојања савремене педагогије усмерена су на брижљиво одабирање образовно-васпитних садржаја који ће осим развијања интелектуалних способности развијати код ученика и емотивне, естетске, моралне вредности“ (Завршки, 1979: 3). Музика својим непосредним дејством креира, ствара и утиче на емотивно стање и мисаону активност ученика. Као таква песма представља снажно средство за подизање нивоа културе сваког појединца и народа, „јер тамо где престају речи почиње музика“ (Платон). Садржај песама помаже ученицима да се развију, да схвате свет који их окружује, али и да искажу своја лична осећања. Оно је и део опште културе појединца и ученику је лакше да помоћу песме разуме различите животне ситуације, као и да негује свој однос и везу између породице, школе и околине (Лазаревић, 2005: 3–4). Зато певање песама

примерених узрасту мора да заузима значајно место у васпитно-образовном раду и наставном програму. Песма је та која делује на емоционалну сферу личности и оспособљава ученике да разумеју и доживе музику. Песма подстиче вољне процесе и погледе на животну стварност пуну радости. Са педагошког аспекта ово предметно подручје заузимало је најзначајније место јер је најближе ученицима „као начин за емоционални доживљај и најпогоднији пут за развијање не само музичких способности него и гласа, дисања (основи вокалне технике) и свих гласова у књижевном језику“ (Пожгај, 1950: 36). Певачка техника захтева да вокали буду изговорени чисто, она захтева оштро изговорене консонанте и јасне прелазе између појединих слогова“ (Завршки, 1979: 32). Певају се самогласници (А, О, И, Е, У), док се остали гласови / сугласници не могу певати. „Блиска веза између говорне и музичке интонације представља драгоцен путоказ и смер којим треба да се креће рад на развијању мелодијског слуха“ (Радчева, 1997: 105).

Предмет Музичка култура остварује се у оквиру предметних подручја који обухватају и певање песама (по слуху и из нотног текста) и представља вид образовно-васпитног рада у коме је улога наставника веома значајна. Креирајући музичко изражавање кроз „основна средства музичког израза: ритам, мелодију, хармонију, динамику, темпо, артикулацију и тонске боје, развијајући се у свакој од ових области, људска машта конструише бескрајно богат свет музичких боја и облика које се традицијом преносе добијајући отисак времена и тако стварајући заједнички музички конструкт“ (Андре, 2009: према Андре, 2009: 19), свако дете развијаће се према својим индивидуалним музичким способностима.

Сви методски поступци морају бити усмерени на развијање љубави према певању код ученика, као и стицању навике и потребе за певањем, као и у крајњој конеквенци – развијању љубави за музику (Пожгај, 1950: 37).

Значај хорског певања

Учење је процес који аутори различито дефинишу; према Јанковић 2004: 175 учење је процес промена до којих се долази искуством, покушајима, грешкама, моделовањем. У хорском певању „мера“ јесте цео систем усвајања знања који обухвата методе и дидактичке принципе у настави хора, које су прилагођене особеностима наставе хора и њиховој примени у процесу васпитања и образовања ученика. Настава хора подразумева специфичне наставне методе и дидактичке принципе по којима се реализује, али зависи од знања, умешности и креативности наставника.

Научна теорија Гањеова о кумулативном учењу и стицању знања потврђује наставу хора која је успешна само ако се „у процесу учења користи хијерархија знања и вештина којом се повећава комплексност“ (Будић и др. 2009: 93). Сматрао је да свако учење треба да се надовезује на претходно што је од изузетног значаја за усвајање знања у настави хорског певања, јер у певању није могуће усвајати нова знања ако претходна нису усвојена и ако она нису „хијерархијски“ утврђена. „Свако знање надограђује се на претходно“ (Будић и др. 2009: 93).

Хорско певање представља уметничку сарадњу више лица. Историјски посматрано, оно је одувек било присутно у животу човека и друштва и значи не само виши ступањ развијености музичког осећања него и виши ступањ друштвености. Хорско певање се убраја у делатности које, поред интелектуалних и естетских способности, развијају код ученика и осећање припадности заједници и одговорности према њој, јер стални контакт већег броја певача доприноси њиховом зближавању и решавању колективних задатака. То доводи до развијања свести о неопходности друштвене сарадње и заједничког деловања, па је сасвим извесно да хорско певање има своју социјално-образовну функцију. Школске приредбе управо хор истичу као карику која је обавезна у културним манифестацијама школе.

„Хорско певање садржајем певаних песама, доприноси дубљем упознавању појединих народа, који путем својих специфичних ритмова, мелодија и текстова изражавају свој крај, начин живота“ (Завршки, 1968: 3), своје традиционално и културно наслеђе.

Рад са хором спада у виши ступањ музичког образовања. Ако га посматрамо кроз призму наставе музичке културе и певања песама на часовима на којима се савладавају основе вокалне технике и основе музичке писмености, видећемо да од усвајања знања на редовним часовима као и радости певања, зависи и успешан рад са хором. Као чланови хора ученици остварују одговорне задатке; они својом репродукцијом одређене композиције теже да се што више приближе уметничким настојањима композитора, да одговоре на „техничке и музичке захтеве одређене композиције: ритам, чиста интонација, темпо, динамика, агогика, фразирање, лакоћа у извођењу“ (Завршки, 1968: 4).

Рад са хором у основним школама данас није на задовољавајућем нивоу. Често се настава хора третира као нешто што се може, али и не мора остварити. Наставницима није обезбеђено време за одржавање проба, просторије, ученици немају довољно времена, мотивације и интересовања и зато не долазе са задовољством на хорске пробе, па планиране садржаје није могуће остварити.

Као што се види из изложеног, значај хорског певања је вишеструк и зато мора заузимати значајно место у наставним плановима и програмима. Јер, само одговорним радом у основним школама, као темељу, не само васпитања и образовања него и целокупног наставног процеса чији је део и *ПЕВАЊЕ*, створићемо основу за даље певање ученика у омладинским хоровима и хоровима одраслих.

Анализа наставних планова и програма период 1948/49 – 1960. године

Наставни план и програм из 1948/49. године био је израђен на основу оквирног плана и програма Комитета за школе и науку при влади ФНРЈ. У њему је подвучена линија подизања нових младих људи, културних и радних у духу Комунистичке партије и друга Тита (Мирковић, 1948: 13).

Настава Музичке културе називала се *Певање*.

Већ самим називом била је тачно одређена функција тог наставног предмета. „Било је то певање песама уз неке друге вежбе“ (Новачић и др., 1987: 5).

Циљ музичке наставе био је развијати способност ученика за музичко доживљавање и музичко изражавање. Задаци музичке наставе у делу који се односи на певање кажу „најобичнија музикална делатност у животу и у настави је *певање*. Док ће вежбе за интонацију и ритам омогућити самостално певање по нотама, што је задатак посебних вежби а у циљу да се постигне лепо и правилно певање“ (Пожгај, 1950: 5).

Од I до IV разреда настава је била заступљена са по једним часом недељно.

Табела бр. 1. Приказ броја часова за предмет Певање по разредима:

Разред	Први	Други	Трећи	Четврти
Број часова	1.	1.	1.	1.

Једна од промена које су тада уведене била је „скраћени наставни план и програм за наставнике који раде у комбинованим одељењима“ (Мирковић, 1948: 13). Он је био примењиван у мањим срединама где је наставник, због малог броја ученика, морао да ради са више различитих одељења у исто време.

Проблем оваквог плана часова огледао се у томе што су наставници, као што је већ напоменуто, радили са комбинованим одељењима и наставни програм није водио рачуна о могућности испуњења задатака у овим условима рада. Недовољан број наставника за рад у школи, а посебно стручан кадар, био је такође један од проблема који је утицао на успех извођење наставе.

Табела бр. 2 – Приказ броја песама по разредима:

Разред	Први	Други	Трећи	Четврти
Број песама	10	10	10	10

Из приказане табеле види се да је број планираних песама за обраду од I до III разреда по 10 песама, а у IV разреду 8 песама. Наиме, ако наставник ради са једним одељењем, онда му се може поставити програм који ће у сваком разреду одредити укупан број песама за обраду. Међутим, у скраћеном наставном плану и програму, овај број песама није могао бити испуњен. У таквим одељењима наставник, са по једним часом недељно, треба да обради 38 песама за 33 радне недеље (Савремена школа, 1950). Можемо претпоставити да наставници нису били у могућности да до краја реализују предвиђен програм.

Хорском певању је тада, у односу на могућност васпитног деловања, посвећивана посебна пажња, јер је то био најприступачнији облик колективног музицирања. Постављало је или испуњавало следеће задатке:

- „Хорско певање омогућава примену музичких способности и теоретских знања стечених путем редовне наставе;

- Музичко естетско васпитање школске омладине спроводи се путем хорског певања;
- Певачки хор је социјални облик деловања. Учесници се жртвују за ствар заједнице“ (Пожгај, 1950: 195).

Само из ових задатака види се да хор у овом периоду има веома важну функцију у животу школе и појединца. А како још стоји „вредност музичко-васпитног рада неког наставника у разредној обуци моћи ће оценити само стручњак методичар, а по извођењу школског хора оцењиват ће га сва остала околина“ – јасно је одређено место и улога хора и наставника у овом периоду.

Период 1960–1974. године

Настојања наставника и других чинилаца довели су до промена у концепцији наставних планова и програма. „Уместо уско конципиране замисли, која је проистекла из уверења да је на часу довољно само певати, задатак се проширује и обухвата готово сваки могући елемент музичког слуха“ (Новачић и др., 1987: 5). У наставном плану од 1960. године предмет се зове *Музичко васпитање*.

Основни задатак био је дуготрајни процес који унапређује, подстиче и *васпитава* елементе музикалности ученика. Није ни мало случајно да је образовни аспект тог наставног подручја тек у другом плану, мада би, разуме се, било добро да ученици упознају и музичку теорију и биографије композитора. Због тога је основно правило у настави *музичког васпитања* да теоријског градива треба да буде онолико колико је потребно, а да се развијају ученикових способности посвети највећа могућа пажња (Новачић и др., 1987: 5).

Настава се одвијала три пута недељно по пола часа од I до III разреда и по два часа у IV разреду.

Такав распоред имао је једну крупну нелогичност: иако се у IV разреду уводила предметна настава и стручан наставник, дакле и музичко писмењавање, додељено време од три получаса недељно сугерисало је програм разредне наставе. „Наставу су обављали учитељи иако својим педагошко-методичким образовањем нису били спремљени за програм музичког писмењавања“ (Пожгај, 1988: 9). Оно што је добро у овом наставном плану јесте број часова, који је обезбеђивао континуитет у раду.

Период 1974–1984. године

План и програм рада основних школа из 1974. одређује циљеве и задатке васпитања и образовања и у складу је са општим смерницама развоја тадашњег друштвеног уређења земље. Уставним променама из 1971. донет је и закон о основама васпитања и образовања 1972. године. „Основна школа представља темељ система *васпитања* и образовања, заснован на принципима јединствености,

демократичности, равноправности, а битне функције основне школе јесу да ученицима обезбеди заједничко, јединствено и многострано савремено, опште, на марксизму засновано образовање“ (Службени лист, 1972: 27).

Ученици су васпитавани у духу социјалистичког хуманизма (солидарност, узајамно помагање и човечност), колективизма (развијање жеље и спремности да се ради са другима), другарства и пријатељства и естетског доживљавања лепог, комичног, узвишеног.

У оквиру тако постављених смерница урађени су и наставни планови и програми из *Музичкој васпитања*, како се тада звао овај предмет. Општи задаци постављали су наставу која васпитава и развија личност ученика у духу друштва, а гласе:

- „развијање музичке способности ученика, обогаћивање њиховог емоционалног живота и неговање потребе за музиком
- развијање слуха и гласа ученика и оплемењивање њиховог музичког укуса
- подстицање и развијање слободног музичког изражавања;
- у складу са индивидуалним способностима ученика подстицање и развијање слободног музичког изражавања;
- у оквиру колективних музичко-васпитних облика рада развијање смисла за колективно музицирање у мањим ансамблима – хору“ (План и програм за основну школу, 1975: 578).

Број песама по разредима које треба обрадити.

Табела бр. 3. Приказ броја песама за обраду по разредима:

Разред	Први	Други	Трећи	Четврти
Број часова	10	10	10	8

Досадашњи наставни планови и програми нису одређивали задатке по разредима, као што је то одређено у овом који нам показује:

I разред

Певање песама по слуху – обрадити 10 једногласних дечјих народних песама (песме народа и народности и из НОБ-а) и бројалица. „Песме треба да одговарају по карактеру, садржају и тонском обиму, могућностима ученика овог узраста и да доприносе обогаћивању гласовног израза. Воде рачуна о свим компонентама изражајног певања“ (План и програм за основну школу, 1975: 578).

II разред

„Певање песама по слуху – обрадити 10 до 15 дечјих народних и уметничких песама уз пратњу инструмената или без. Оспособити ученике да могу самостално и појединачно отпевати научене песме. Научене песме изводити и на

неутралан слог уз препознавање одређених песама. Нарочиту пажњу посветити правилном дисању и формирању вокала“ (План и програм за основну школу, 1975: 579–580).

III разред

„Певање песама по слуху – обрадити 10 до 15 дечјих народних и уметничких песама. Научене песме изводити на неутралан слог. Кроз певање треба да доживе динамику, правилно извођење ритма, мелодије и динамике песме. Музичким доживљавањем песама које се обрађују, упознати ученике са појмовима: звук и тон, трајањем тонова и пауза, виолински кључ, опажање и разликовање свих тонова дурске лествице“ (План и програм за основну школу, 1975: 581).

IV разред

„Певање песама по слуху – обрадити 10 до 15 дечјих народних и уметничких песама. У овом разреду препоручује се и певање лаких двогласних канона. Научене песме изводити на неутралан слог уз препознавање одређених песама. Ученици треба да путем доживљавања упознају појмове: Ц-дур лествице, нотну абецеду, дводелни, троделни и четвориделни такт. Ознаке за темпо и динамику. Осмину ноте и паузу. Знаке за понављање“ (План и програм за основну школу, 1975: 582).

Број часова по разредима за школску годину изгледао је овако:

Табела бр. 4. Приказ броја часова по разредима

Разред	Први	Други	Трећи	Четврти
Број часова	38	38	64	64

Из приказане табеле види се да су ученици имали Музичко васпитање по два часа недељно само у III и IV разреду. Препорука тадашњег наставног плана јесте да се настава у I и II разреду, због психофизичких способности ученика изводи два пута недељно по пола часа, што је веома добро, јер иако наставни план каже „једном недељно по један час“, ово ставара могућност да се ученици чешће срећу са певањем песама и остваре континуитет који је неопходан у развијању музичких способности ученика. Настава се на овом узрасту највише преплиће са активношћу читаве школе, што је кроз наставне садржаје и омогућено ако се часови добро испланирају. Циљ је био да се на овом узрасту музичке способности ученика развијају осим певањем и кроз дечје игре (игре уз које се пева).

Наставни програм за III и IV разред предвиђа наставак рада на развијању музичких способности ученика, али и на стицању знања из основа музичке писмености. Овај наставни програм у односу на досадашње поставља у садржајима и задацима веће захтеве пред сам предмет и наставнике. Како наводи Гембрис (1998) развој способности остварује се и кроз само слушање музике,

касније кроз заједничко певање и свирање, као и кроз подршку родитеља за бављење музиком.

Често се међу теоретичарима музике и у пракси може чути мишљење да се извођење музике сматра „вештином коју поседују само они који су „талентовани“ или „надарени“ и верује се да је последица специјалног биолошког дара који поседује мали број људи“ (Богуновић, 2008: 162).

Целокупан наставни садржај усваја се међусобним преплитањем и прожимањем свих предметних подручја музичке културе. Све музичке термине које усвајају у IV разреду ученици треба прво да доживе, а тек након разговора дају се додатна објашњења. Поступним усвајањем знања ученици стичу трајна знања. Интересантно је да се тада сва знања из основа музичке писмености обрађују на грађи и основама народне песме и музике.

Веома значајне новине у овом наставном плану и програму јесу:

1. Факултативни део који се односи на рад по групама за одређени инструмент, где је наставник у обавези да ученицима омогући стицање потребних теоретских знања. (План и програм за основну школу, 1975: 587.)

Оваквим могућностима рада проширује се педагошка делатност и тражи стручност наставника-учитеља у раду.

2. Обавезни програм културне и јавне делатности. У овом делу обавезни део музичког васпитања су и вокално-инструманталне активности, које репрезентују школу: школски хор и оркестар.

Свака школа је у обавези да формира школски хор, и то хор нижих и виших разреда. У раду треба обухватити дела која су писана искључиво за дечји хор. Разноврсном музичком литературом (канони, масовне, борбене, уметничке песме домаћих и страних аутора, као и изворне народне песме народа и народности Југославије) богатити музичку културу ученика. У току године треба припремити за извођење најмање 10 композиција.

3. Додатни васпитно-образовни рад
У поглављу се наводе посебне активности којима се ангажују талентовани ученици (вокални састави).
4. Слободних активности
Радом у оквиру „слободних активности“ (Музичка омладина, Секција љубитеља музике, Секција младих композитора) развијају се и негују музичке способности даровитих ученика.

Веома важан податак јесте да настава Музичке културе треба да је стручно заступљена од IV разреда, а препорука је да ако има стручног кадра то буде од I до VIII разреда.

И управо стручност наставног кадра омогућила је постављање овако високи циљева и задатака предмета.

Наставни план и програм из 1974. показује нам следеће:

- Садржаји наставе предмета Музичко васпитање имали су важан удео и испуњавали су одговорне задатке у васпитно-образовном процесу.
- Певање песама заступљено је од самог почетка школовања и то у складу са методиком наставе.
- Ученици се постепено уводе у основе музичке писмености преко доживљаја музичких феномена који ће бити обрађивани у певаним песмама.
- Постепеним увођењем основа музичке писмености, на начин да све садржаје доживе у певаним песмама у складу са дидактичким принципом очигледности, планиран је и већи број часова.
- Градиво је конципирано линеарно, али и у концентричним круговима, јер се градиво усваја постепено, из разреда у разред и на непосредном музичком искуству.
- Програм захтева активног ученика, који ће само ангажовањем на часу моћи да савлада и разуме и усвоји постављене и планиране задатке.
- Програмом су постављени задаци који, *нарочито певањем песама*, утичу на складно формирање ученикове личности и његове друштвене и моралне свести.
- Наставни садржаји одабрани су тако да подстичу активност ученика, да га мотивишу на стицање знања у оквиру личних музичких способности.

Посебно је истакнуто да песме које се певају „морају бити на одговарајућој уметничкој висини и одговарати дечјем узрасту и њиховом интересовању“ (План и програм за основну школу, 1975: 594–596).

Може се, с правом, рећи да су интересовања један од битних предуслова учења и активности. Само довољно снажна интересовања у стању су да подстакну на активност која нема принудни карактер већ се одвија спонтано и са намером. Интересовања обухватају веома богату лепезу садржаја којом могу подржавати разноврсност интересовања (Гајић, 1999: 15).

ЗАКЉУЧАК

Анализирани наставни планови и програми показали су нам да је певање песама од послератног периода до 1974. године прошло кроз две фазе:

- прва фаза – од 1948/49. до 1974. године, када је предмет носио назив *Певање*;
- друга фаза – од 1974. до 1984. године када предмет мења назив у *Музичко васпитање*.

Од Певања до Музичког васпитања задаци и садржаји наставе су се мењали и допуњавали у складу са дидактичким принципима и развојем науке и

друштва. Постепено *настава музике* заузима је значајније место, што се види на основу постављених релевантних области и података:

- Број часова се повећавао – од једног часа до по два часа недељно.
- Наставни садржаји су се временом конкретизовали и давали у јасним смерницама за сваки разред.
- Стручност наставника је одувек била и остала, у свим плановима, као један од услова за успешну реализацију наставе.
- Хорско певање је у наставним плановима постављано као обавезна радна активност наставника, са одређеним задацима и садржајима.

Ако знамо да сви наставни планови и програми настају у одређеном историјском тренутку, одражавају и подржавају друштвено-политички систем и настају као потреба да се у кључним друштвеним променама школство усмери у правцу у коме се развија друштво, онда слободно можемо рећи да је наставни план и програм из 1974. године у потпуности васпитавао ученике у духу друштва али и шире. Показује нам да су промене у систему васпитања и образовања утицале и на наставне планове и програме и да је урађена реформа садржаја предмета у складу са тенденцијама развоја друштва и средине, окружења ученика. Јер, дете се не рађа формирано као личност, као активно биће оно то постаје у интеракцији са средином, сопственом активношћу и у комуникацији са околином. Оно што чини развој личности, а што се истиче у савременим теоријама развоја личности, јесте учење у раном детињству (Станојловић, 1996). У том смислу значај на млађем школском узрасту, предмета музичка култура и подобласти Музичко извођење (певање) поставља овај предмет као важну карику не само у образовању него и у одрастању.

Утицаји садржаја наставе, различити нивои постигнућа доводе нас и до различитих нивоа осетљивости сваког ученика, његовог естетског процењивања и нашег деловања на музички укус ученика. Ово је од изузетног значаја јер само систематским и хијерархијским деловањем постићи ћемо код ученика на млађем школском узрасту и афективни и когнитивни развој музичког искуства. „Истанчаније и аналитичко опажање, веће знање и разумевање, воде и већој способности афективног реаговања, естетског вредновања и доживљавања оног што се слуша“ (Радош, 2010: 305). „Без афективних способности и реаговања нема надахнућа, нема уметности, нема наставног процеса у ком се знања стичу откривањем музичке проблематике „остварују естетички услов који уметности обезбеђује комуникациону функцију“ (Сауне, 1997: 102). За повољан развој како личности тако и музичких диспозиција потребно је поћи од „сложене динамичке интеракције друштвене средине, генетских фактора и властите активности индивидуе, где се међу факторима друштвене средине посебно указује на одговорну функцију породице“ (Станојловић, 1996: 18). Потребна је примена савремених наставних метода и средстава у процесу извођења наставе, која полази од захтева Наставног плана и програма, као законског оквира који усмерава стандарде

знања – шта ученик треба да зна и уме у области музике по завршетку основног образовања.

Напомена:

Подаци који су изнети као један општи увид у садржаје наставног предмета Музичка култура нису нам показали како се одвијала наставна пракса нити по којим наставним методама и принципима. Нисмо анализирали наставне садржаје нити песме које су биле основа за стицање и усвајање знања, јер је план и програм који је анализиран показао да се некада у школама певало и да је било хорова на млађем школском узрасту, што је резултат, засигурно можемо рећи, укупног ангажовања и појединаца и друштва.

ЛИТЕРАТУРА

- Андре, Л. (2009). *Педагоија музичкој конструкцији*. Београд: Задужбина Андрејевић Бајић, И. (1904). *Теорија правилној нојној певања*. Парна штампарија Ђорђа Ивковића, Нови Сад.
- Богуновић, Б. (2008). *Музички шаленити и усјешност*, Београд: Институт за педагошка истраживања
- Будић, С., Гајић, О. (2006). *Улога наставника у развијању критичкој мишљења, у Евројске димензије промена образовној сисјема и Србији*, (ур. одбор Оливера Гајић ... и др.). Нови Сад: Филозофски факултет, 117.
- Будић, С., Гајић, О., Лунгулов, Б. (2009) *Структурирање знања ученика: различитија ледитија*, у Евројске димензије промена образовног сисјема и Србији, (ур. одбор Оливера Гајић ... и др.), Нови Сад: Филозофски факултет, 88–93.
- Гајић, О. (1999). *Умјешност моја изабрана сјварност* Нови Сад: СПДВ
- Caune, J. (1997). *Esthetique de la communication*. Paris: Presses Universitaires de France
- Glascoe, F. P. (1996). *Suradnja sa roditeljima*, Naklada Slap: Zagreb
- Јанковић, Ј. (2004). *Присјућање обисјељи*. Загреб: Алинеа
- Којовић-Буквић, И. (1985). *Методика наставе музичкој васпитања*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Лазаревић, Е. (2005). www.pedagog.rs/casopis-3-4.
- Милуок, М. (1871). *Школа нојној певања*. Београд: Државна штампарија.
- Мирковић, М. (1948) *Наставни план и програм НР Србије за 1948/49 годину*. Београд: Савремена школа, бр. 7–8.
- Новачић, С. & Кутњак П. & Њирић Н. & Мајјанић В. (1987). *Гласбена култура у првом, другом и трећем разреду основне школе*. Загреб: Школска књига.
- Ивановић, Н. (2007). *Методика ојшјеј музичкој образовања за основну школу*. Завод за уџбенике и наставна средства: Београд

- Пољак, В. (1995). *Дидактика*. Загреб: Школска књига.
- План и програм за основну школу у САП Војводини* (1975). Нови Сад: Покрајински завод за издавање уџбеника.
- Пожгај, Ј. (1950). *Методика музичке наставе*. Загреб: Накладни завод Хрватске.
- Пожгај, Ј. (1988). *Методика наставе гласбене културе у основној школи*. Загреб: Школска књига.
- Радош, К. (2010). *Психологија музике*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства
- Савремена школа* (1950). број 3–4, Београд.
- Сл. гласник РС – Просветни гласник*, бр. 1/2005, 15/2006 и 2/2008.
- Службени лист* (1972) 1.27
- Станојловић, Б. Д. (1996). *Породица и васпитање деце*. Научна књига : Београд
- Трнавац, Н. (2004). *Три епохе и теоријске концепције о комуникацији у школској настави*. у Зборник радова *Комуникација и медији и савременој настави*. (ур. одбор Марјан Блажич ... и др.), Јагодина: Учитељски факултет у Јагодини, 51.
- Цвејић, Б. Костић, Д. Ђурковић, Б. (1983). *Албум хорских композиција*. Књажевац: Завод за уџбенике и наставна средства, Нота Књажевац.

Примљено: 28. 12. 2010.

Одобрено за штампу: 02. 02. 2011.

Summary: As a part of the music teaching syllabus analysis, this paper aims to answer the question whether changes in syllabus contents and concepts have led to neglect the good practice of pupils' singing in classroom and choir. Throughout the years, music lessons have suffered substantial changes in the school subject name from initial Singing class, then Music Education to Music Culture. However, with changes in the title of this subject many other changes did happen in the actual teaching syllabus affecting its aims and goals. This analysis includes relevant facts and fields that lead to abandoning the practice of singing songs in primary schools. The paper highlights the importance of singing in the music classroom as well as choir singing. It is well known that singing songs develops emotional, aesthetic and moral values in pupils who can learn about the traditional and cultural heritage of the region they live in, and additionally, they can know the culture of other nations, too. Therefore, in this paper we wanted to underline that singing help encourage children voluntary processes and colour their views of life reality into living full of joy.

Key words: singing, music class, teaching syllabi, choir singing, teacher.